

UNIREA, NAȚIUNEA A FĂCUT-O! O PERSONALITATE A UNIRII - ELENA POP

Dr. Felicia - Elena BOȘCODEALĂ

ABSTRACT

UNION HAS MADE BY THE NATION! A PERSONALITY OF THE UNION - ELENA POP

The Great Union of 1918 crowned the secular aspirations of the Romanians to live in a single state. It was the fruit of the struggle of all the internal forces and social categories, the achievement of which contributed an important generation of politicians, and not only, both in the Old Kingdom and in the provinces under foreign rule. The list of the Union's personalities is certainly very long and includes precursors, political leaders and not only involved in World War I and before that. The role of great personalities in the realization of the Union was subjectively approached in the interwar and very fierce decades during the communist historiography. An important gain of the Great National Assembly in Alba Iulia was the right for women to express their adherence to the unification of Transylvania with Romania.

Cuvinte-cheie: unire, națiune, război, Transilvania, Iuliu Maniu, Elena Pop

Keywords: union, nation, war, Transylvania, Iuliu Maniu, Elena Pop

Marea Unire din 1918 a încununat aspirațiile seculare ale românilor de a viețui într-un singur stat. Ea a fost rodul luptei tuturor forțelor și categoriilor sociale interne; la realizarea acesteia și-a adus contribuția o generație importantă de oameni politici, și nu numai, atât din Vechiul Regat, dar și din provinciile aflate sub stăpânire străină. Profesorul Ioan Lupaș spunea despre unire în raport cu cei care au înfăptuit-o, că: „*Unitatea României nu este opera nici a unui om, nici a unei provincii, nici a unei generații. Ea este rezultatul luptelor susținute timp de veacuri de cei mai buni fii ai poporului românesc. Unitatea noastră națională a fost cimentată nu numai de sângele soldaților noștri, dar și de suferințele intelectualilor și scriitorilor care, începând din veacul al XV-lea, au îndurat pentru ideile lor temnița și deportațiunea*”¹.

---

¹ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2002, p. 283.

Declanșarea Primului Război Mondial a reprezentat un prilej de seamă pentru îndeplinirea idealului național al românilor - unirea provinciilor românești aflate sub stăpânire străină cu patria - mamă. România a participat la acest război în perioada 1916-1918 din dorința de a obține unirea tuturor provinciilor locuite de români într-un singur stat. Acest război este evenimentul care anunță schimbarea hărții politice a continentului european. Era, pentru destinul național românesc, un moment major. Și clasa conducătoare românească își asumă responsabilitatea. Atenția lumii politice se concentrează asupra războiului izbucnit în Europa și a atitudinii României².

Neutralitatea nu putea fi, și de fapt nici nu a fost, decât o perioadă de pregătire de război. O pregătire diplomatică, militară și psihologică³. Asemenea Italiei și Bulgariei, România devine obiectul presiunilor celor două tabere beligerante. Cum români se găseau și în Rusia, nu numai în Austro - Ungaria, diplomațiile ambelor părți au ce oferi. Puterile Centrale promit Basarabia, un statut special pentru românii transilvăneni, promit chiar și Bucovina. Antanta promite toate teritoriile locuite de români în Austro - Ungaria.

Sâmbătă, 27 septembrie 1914 / 10 octombrie 1914, regele Carol I se stinge din viață, și printre ultimele sale cuvinte au fost acelea că: „Țin să se știe că nu sunt contra realizării idealului nostru național”⁴.

Anii neutralității au fost o perioadă de mare zbcium sufletesc pentru Regele Ferdinand, preocupat de a alege calea cea mai bună pentru a intra în acțiune. Privind lucid către viitor, își dădea seama de dificultățile ce stăteau în calea împlinirii visului național. Regele Ferdinand I hotărăște să susțină acțiunea diplomatică a guvernului Ion I. C. Brătianu și aprobă semnarea, la 4 august 1916, a tratatului de alianță cu puterile Antantei (Franța, Marea Britanie, Rusia și Italia), care îi recunoșteau României dreptul legitim de a primi Transilvania, Banatul și Bucovina, în schimb, România se obliga să atace Austro - Ungaria.

Vorbind despre modul în care Puterile Centrale au înțeles să poarte războiul împotriva românilor, Regele Ferdinand I al României, în cadrul unui interviu acordat la București ziarului englez Times, sublinia: „*Serbia și Bulgaria au intrat în război fără să bănuiască cum vor acționa Puterile Centrale împotriva lor. România nu-și face nici un fel de iluzii deoarece știe că inamicul nu-și va precupeți sacrificiile pentru a o șterge de pe harta Europei, așa cum a procedat cu Serbia și Belgia. Dușmanul vrea să se răzbune pe noi*

² Lucian Boia, *Primul război mondial. Controverse, paradoxuri, reinterpretări*, București, Editura Humanitas, 2014, p. 25.

³ Greening Ethel Pantazzi, *România în lumini și umbre (1909-1919)*, București, Editura Humanitas, 2015, p. 110.

⁴ Ion Bulei, *Românii în secolele XIX - XX. Europenizarea*, București, Editura Litera, 2011, p. 190.

deoarece am îndrăznit să îmbrățișăm cauza dreptății și să luptăm pentru eliberarea românilor din Transilvania. Aceasta s-a vădit încă din primele zile ale războiului. Capitala a fost bombardată de zeppeline și avioane⁵; sute de femei și de copii au fost uciși sau mutilați, pe când circulau pe străzi fără nici o apărare: pentru decizia justă luată de guvernul român, dușmanul s-a răzbunat atacând victime inocente. Dar efectul acestor acte a fost exact opus celui sperat de dușmani: a creat un sentiment de ură care a unit împotriva lor întreaga noastră națiune”.

Lunile octombrie - noiembrie 1918 au însemnat, pentru națiunea română din Transilvania, o serie de pași decisivi în direcția unirii cu România. Pe fondul dezmembrării Imperiului Austro - Ungar, un mare înfrânt al Primului Război Mondial, numeroasele popoare ale acestuia au acționat în spiritul dreptului autodeterminării, ce includea crearea de state naționale unitare, principiu după care avea să fie remodelată Europa în această perioadă. În același timp, ruperea de regatul Ungariei, numit în epocă „zdrobitorul de naționalități”, era un deziderat pe care, fără excepție, toate naționalitățile componente îl urmăreau. Pe acest drum au pășit și ardelenii, începând în special cu ziua de 12 octombrie 1918, când, reprezentanții Partidului Național, adunați la Oradea⁶, au redactat, prin Vasile Goldiș, istorica proclamație a autodeterminării, contestând guvernului maghiar dreptul de a mai reprezenta națiunea română și asumând dreptul propriei reprezentanțe. Proclamația a fost citită de deputatul Alexandru Vaida - Voevod⁷ în parlamentul budapestan, la 18 octombrie.

Lista personalităților Unirii este cu siguranță foarte lungă și include precursori, lideri politici și nu numai, implicați în Primul Război Mondial și înainte de acesta. Rolul marilor personalități în realizarea Unirii a fost abordat subiectiv în deceniile interbelice și foarte firav în perioada istoriografiei comuniste. Despre „unirile” din 1918 s-a scris relativ mult, în special despre Unirea Transilvaniei cu România, stabilită la 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia. Pot fi luați în calcul oameni politici, militari, membri ai familiei regale, dar și personalități internaționale care au contribuit, în felurite măsuri, la actul de la Alba Iulia.

Un câștig important al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia a fost dreptul acordat femeilor de a-și exprima adeziunea la unirea Transilvaniei cu România. În convocatorul adunării, membrii Consiliului Național Român

⁵ Valeriu Avram, Felicia-Elena Boșcodeală, *Maiorul aviator buzoian Ioan Peneș, cavalerul cerului*, Buzău, Editura Editgraph, Buzău, 2014, p. 24.

⁶ Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 286.

⁷ Tudor Roșu, Liviu Zgârciu, Oana Rustoiu, Marius Cristea, *Zece personalități ale Unirii*, Alba Iulia, Editura Vertical, 2017, p. 45.

Central au stipulat în mod explicit participarea la adunare a „*câte două esmise (delegate) din partea fiecărei reuniuni femeiești*”. Era practic o recunoaștere a comitetelor organizate de românele din granițele Imperiului Austro - Ungar începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea⁸. Dacă scopul inițial al reuniunilor de femei era acela de a crea școli pentru a educa copii în limba română, a conserva tradițiile românești și a îngriji săracii și orfanii, la 1918, reprezentantele feminismului câștigă un drept de vot important. Chiar dacă viitorul le-a arătat că mai aveau de luptat pentru drepturile lor politice, convocatorul Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia a admis existența și importanța activităților desfășurate până atunci de reuniunile femeilor. Era o primă ieșire pe scena națională oficial recunoscută, chiar dacă toate eforturile lor trebuiau încă girate de o personalitate masculină.

În discursul său din ziua Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, Ioan Suciu le explica prezența prin implicarea lor în lupta națională: „*Cer scuze dacă am întrelăsat să amintesc că și Reuniunile femeiești sunt reprezentate prin delegatele lor. Femeea română a fost doar totdeauna însuflețită pentru idealul național. Trăiască femeile române!*”⁹.

Cu toate acestea, dincolo de semnăturile de pe credenționale ori din imaginile surprinse de fotografii Marii Unirii, Samoilă Mârza, viețile participantelor la actul unirii se lasă greu descifrate. Presa le consemnează doar cu numele, ziarul de propagandă al Comitetului Național de la Blaj, „*Unirea*”, anunță sosirea la Blaj a lui Iuliu Maniu, discursul său, evenimentele legate de formarea gărzilor naționale, circularele episcopilor. Prezențele feminine sunt doar trecătoare: au strâns colecte pentru cei aflați pe front, au îngrijit răniți, au pus pe pieptul feciorilor cocardele tricolore și le-au zâmbit ostașilor întorși de pe front. Cam atât..., iar după ce și-au depus credenționalul, sunt din nou uitate.

În Marele Sfat Național este aleasă o singură reprezentantă: Dr. Eleonora Lemeny - Rozvan și, chiar dacă rezoluția Marii Adunări Naționale prevedea „*votul obștesc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe, în vârstă de 21 de ani, la reprezentarea în comune, județe ori parlament*” legislația României Mari a acordat drept de vot femeilor doar prin Constituția din 1938¹⁰.

O personalitate aparte a momentului Marii Uniri din 1918 este Elena Pop, reprezentanta *Reuniunii Femeilor Române greco-catolice din Blaj*. Sunt puține informațiile referitoare la viața și activitatea sa. S-a născut la Șimleul

⁸ Ioan - Aurel Pop, *Istoria ilustrată a românilor pentru tineri*, București, Editura Litera, 2018, p. 194.

⁹ Tudor Roșu, ș.a., *op. cit.*, p. 58.

¹⁰ Ioan - Aurel Pop, Ioan Bolovan, *Istoria Transilvaniei*, Cluj Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2016, p. 375.

Sivaniei, în 24 mai 1869. Părinții se numeau Clara și Ioan Maniu. Copilăria a petrecut – o la Șimleul Silvaniei, apoi la Zalău, unde tatăl său era judecător. La vârsta fragedă de 17 ani s-a căsătorit cu Ioan Pop, profesor de teologie la Gherla. În perioada anilor 1886-1891 familia Pop a locuit cu Demetriu Coroianu, rectorul seminarului gherlean. În 1891 s-au mutat la Năsăud unde Ioan Pop a fost numit vicar episcopal. La 1 august 1901 Ioan Pop moare, iar în 1903, Elena împreună cu cei patru copii se mută la Blaj, în casa fratelui său Iuliu Maniu. Într-o scurtă autobiografie păstrată în fondul de documente al Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia, cel mai mare dintre băieții Elenei Pop, Ioan, își descrie începuturile copilăriei și mutarea la Blaj: „*Sunt născut la Gherla, la 24 noiembrie 1889. Tatăl meu, dr. Ioan Pop a fost profesor la teologia din Gherla, apoi vicar episcopesc în Năsăud. Mama mea se numea Elena Maniu. Școala primară am făcut-o în Șimleul Silvaniei unde locuiau bunicii mei, Dr. Ioan Maniu și Clara n. Coroian și la Năsăud. Tot în Năsăud am făcut trei clase liceale. Murind tatăl meu, în 1903 ne-am mutat la Blaj, fiind crescut împreună cu un frate și două surori de unchiul nostru, Dr. Iuliu Maniu. Clasele de liceu le-am făcut la Blaj, unde am luat examenul de maturitate în 1907*”.

În micul orașel de pe Târnave, Elena Pop se dedică activităților caritabile, multe desfășurate sub egida *Reuniunii Femeilor Române greco-catolice din Blaj* care îi aduc supranumele de *Doamna cea Bună*¹¹. O regăsim printre donatorii diferitelor evenimente culturale cu scop filantropic desfășurate la Blaj. La 28 februarie 1904, se înscrie în *Reuniunea femeilor greco-catolice din Blaj*¹². În data de 29 octombrie 1905 intră în comitetul de acțiune al acestui organism¹³. În 1913 aflăm că făcea parte din comitetul de direcție al Uniunii Femeilor Române din Ungaria. La 1 Decembrie 1918 participă la Alba Iulia între membrii de drept ai Marii Adunări Naționale, ca reprezentantă a Reuniunii Femeilor Române din Blaj, invocând prin semnătura din credențional „*Elena Dr. Pop N. Maniu*” cele două personalități importante de care era legată.

După realizarea României Mari se întoarce la Bădăcin, alături de sora sa Cornelia. Moare în 22/23 decembrie 1935 la 67 de ani. Locuitorii orașului Blaj, recunoscători, rememorează într-un necrolog publicat în „*Unirea Poporului*”, activitatea caritabilă, momentele fericite, dar și durerile pe care a trebuit să le poarte Elena Pop: „*Cu trei zile înainte de Crăciun a închis ochii pe vecie la Bădăcin, județul Sălaj, Doamna Văd. Elena dr. Pop, sora dlui Iuliu Maniu,*

¹¹ Tudor Roșu, ș.a., *op. cit.*, p. 57.

¹² *Ibidem*.

¹³ Nicolae Diță, Doru Dumitrescu, Mihai Manea, *Istoria monarhiei din România*, București, Editura Nomina, p. 100.

atât de binecunoscută aici la Blaj, la Cluj și în întreg Ardealul. Cunoscută nu numai fiindcă a fost sora unui bărbat atât de vestit în frământările de eliberare a Ardealului, ci a fost cunoscută mai ales pentru inima sa bună și mare, pentru sufletul său creștinesc și săritor la toate durerile și nevoile celor obijduiți. A fost cunoscută ca soră și mamă de model care a crescut o familie aleasă, de toată lumea cinstită și admirată.(...) Alături de copilașii săi, elevi ai școlilor din Blaj aveau intrare în casa Maniu atât de colegi de școală, pe cari buna Doamnă îi îngrija și îi povățuia ca și pe Ionel și Mateiuț. Câți tineri săraci de la țară, cari astăzi s-au cocoțat în ranguri înalte, n-au învățat de la Doamna Pop o purtare aleasă, un grai distins, o ținută frumoasă!

Ani de zile Doamna Pop a fost Președinta Reuniunii Femeilor Române conducând faptele de milostenie ale acestei societăți, îmbrăcând copilașii goluți, trimițând copile la învățătură pe la Viena și aiurea, ca să-și facă o stare în viață și să fie de folos oropsitului nostru neam din vremea Ungurilor.

Și cât a avut de suferit pentru simțirile sale românești în necurmatele frământări naționale de dinainte de unirea cu țara mamă! Într-un rând, la 1914, înainte de izbucnirea războiului, când cu steagul național înfipt de elevi, în turnurile catedralei, jandarmii cei fioroși tăbărăseră cu baionetele asupra fiului mai mare (azi avocat la Cluj și deputat de Turda) și gata să-l țintuiască de ușorii unei porți din Piața Blajului. Dar zilele, când scumpa sa mamă bătrână a fost luată de ungerii lui Béla Kun și târâtă pe la Dobrișin (Debreșin n.n.) și Budapesta ca ostatecă, prin taberele bolșevicilor celor fără de Dumnezeu. Și dureros, când fiul mai mic, Mateiuț, dus la răsboiu ca și fratele, a murit în țări străine, fără mângâierea caldă a mamei și fără un bruş de țărână pe sicriu, de mâna ei!...

Astăzi această Doamnă bună nu mai este printre cei vii (...). Nepoata lui Simion Bărnuțiu, văduva fostului vicar al Năsăudului, își doarme de-acum somnul lin, jelită cu lacrimi fierbinți de cei cari au cunoscut-o.

Blajul îi trimite la mormânt floarea neveștizoare a recunoștinței. Fie-i partea cu dreptii!"¹⁴.

În concluzie, despre Unirea din 1918 s-a scris relativ mult, mai ales despre Unirea Transilvaniei cu România, de la 1 Decembrie 1918. S-a scris diferit, în funcție de epoca în care a fost abordat evenimentul. Subiectiv abordat a fost și rolul marilor personalități în realizarea Unirii. Între acestea am ales-o pe Elena Pop, ca reprezentantă a femeilor pentru a scoate în evidență rolul acestora în ecuația Unirii.

¹⁴ Tudor Roșu, ș.a., *op. cit.*, p. 59.